Päätöksenteko ja valtasuhteet ARTTU2-kunnissa päättäjätutkimuksen valossa

ARTTU2 –kuntaseminaari 1/2016
Helsinki 25.5.2016

Siv Sandberg, Åbo Akademi

Päättäjätutkimus 2015

- Sähköinen kysely syys-marraskuussa 2015
- Kohdejoukko 3 652 luottamushenkilöä ja johtavaa viranhaltijaa 42 kunnasta (ARTTU2-kunnat + Hämeenkoski & Köyliö)
- Vastauksia saatiin yhteensä 1 578
- Koko aineiston vastausprosentti 43,2
- Valtuutettujen vastausprosentti 54,2
- Ensimmäinen raportti luottamushenkilöiden ajankäytöstä ilmestyy *Uutta ARTTU2 -ohjelmasta* -raporttisarjassa

Päivän päähenkilöt: Sinä itse ja Epäilevä Tuomas

- Sinä itse

Kunnan valtarakenne ja yksittäisen päättäjän vaikutusvalta

- Epäilevä Tuomas

Kuka epäilee kunnan toiminnan puolueettomuutta ja miksi?

Yhdistävä tekijä: ***Kunnan poliittisen järjestelmän legitimiteetti ja toimintakyky***

Vaikutusvaltaindeksi

-100 (kaikki vastaajat kokevat, että toimijalla ei ole lainkaan vaikutusvaltaa)
+100 (kaikki vastaajat kokevat, että toimijalla on erittäin suurta vaikutusvaltaa)

27. Miten suurta vaikutusvaltaa seuraavilla ryhmillä/toimijoilla on mielestäsi kuntasi poliittisessa päätöksenteossa?
Arvioi asteikolla 1 (ei lainkaan vaikutusvaltaa) - 5 (erittäin suurta vaikutusvaltaa)

	1 Ei lainkaan vaikutusvaltaa	2	3	4	5 Erittäin suurta vaikutusvaltaa
1 Valtuusto	( )	( )	( )	( )	( )
2 Hallitus	( )	( )	( )	( )	( )
3 Lautakunnat	( )	( )	( )	( )	( )
4 Valtuuston puheenjohtaja	( )	( )	( )	( )	( )
5 Hallituksen puheenjohtaja	( )	( )	( )	( )	( )
6 Kunnan-/kaupunginjohtaja	( )	( )	( )	( )	( )
7 Muut johtavat viranhaltijat	( )	( )	( )	( )	( )
8 Henkilöstö	( )	( )	( )	( )	( )
9 Kuntalaiset	( )	( )	( )	( )	( )
10 Valtio	( )	( )	( )	( )	( )
11 Paikallinen elinkeinoelämä	( )	( )	( )	( )	( )
12 Media	( )	( )	( )	( )	( )
13 Paikalliset järjestöt ja yhdistykset	( )	( )	( )	( )	( )
14 Naapurikuntien päätöksentekijät	( )	( )	( )	( )	( )
15 Sinä itse	( )	( )	( )	( )	( )

Valtarakenneindeksit

Henkilöt (alpha =0,72)

- Valtuuston pj
- Hallituksen pj
- Kunnanjohtaja
- Muut johtavat viranhaltijat

Luottamuselimet (alpha =0,65)

- Valtuusto
- Hallitus
- Lautakunnat

Ulkopuoliset (alpha =0,61)

- Valtio
- Elinkeinoelämä
- Media
- Paikalliset järjestöt
- Naapurikuntien päätöksentekijät

Suomalaisen kunnan valtarakenne:

Kaikki ARTTU2-kunnat

(n=1552-1557)

	Toimijan vaikutusvaltaindeksi -100 - + 100
Suurta vaikutusvaltaa	+ 72 Hallitus + 67 Kunnan- tai kaupunginjohtaja + 53 Hallituksen puheenjohtaja + 45 Muut johtavat viranhaltijat + 39 Valtuusto
Keskimääräistä vaikutusvaltaa	+ 32 Valtio + 27 Valtuuston puheenjohtaja + 19 Lautakunnat + 6 Media + 6 Paikallinen elinkeinoelämä
Vähäistä vaikutusvaltaa	-1 **SINÄ ITSE** -17 Henkilöstö - 23 Paikalliset järjestöt - 30 Kuntalaiset -42 Naapurikuntien päättäjät

”Först kommer assit,/
sen kommer Peto Mattas träpressjärn/
och sen kommer **jag sjölv**.//
Så kompareras assit/
i min hemtrakt.”

Erik Granvik

[”*Ensin tulee ei mitään/*
Sen jälkeen Pedon Matin prässirauta/
Sen jälkeen ***minä itse****/*
Näin taipuu ”ei mitään”
kotiseudullani”]

Vaikutusvaltaindeksi SINÄ ITSE kuntakoon ja aseman mukaan (n = 1550-1567)

Hallituksen jäsenillä sekä johtavilla viranhaltijoilla on omasta mielestään eniten vaikutusvaltaa kunnan poliittisessa päätöksenteossa. Lautakuntajäsenet kokevat omat vaikuttamismahdollisuutensa huonoiksi. Luottamustehtävien lukumäärä, kokemus ja puheenjohtajuudet vaikuttavat myönteisesti kokemukseen, siitä, että pystyy vaikuttamaan.

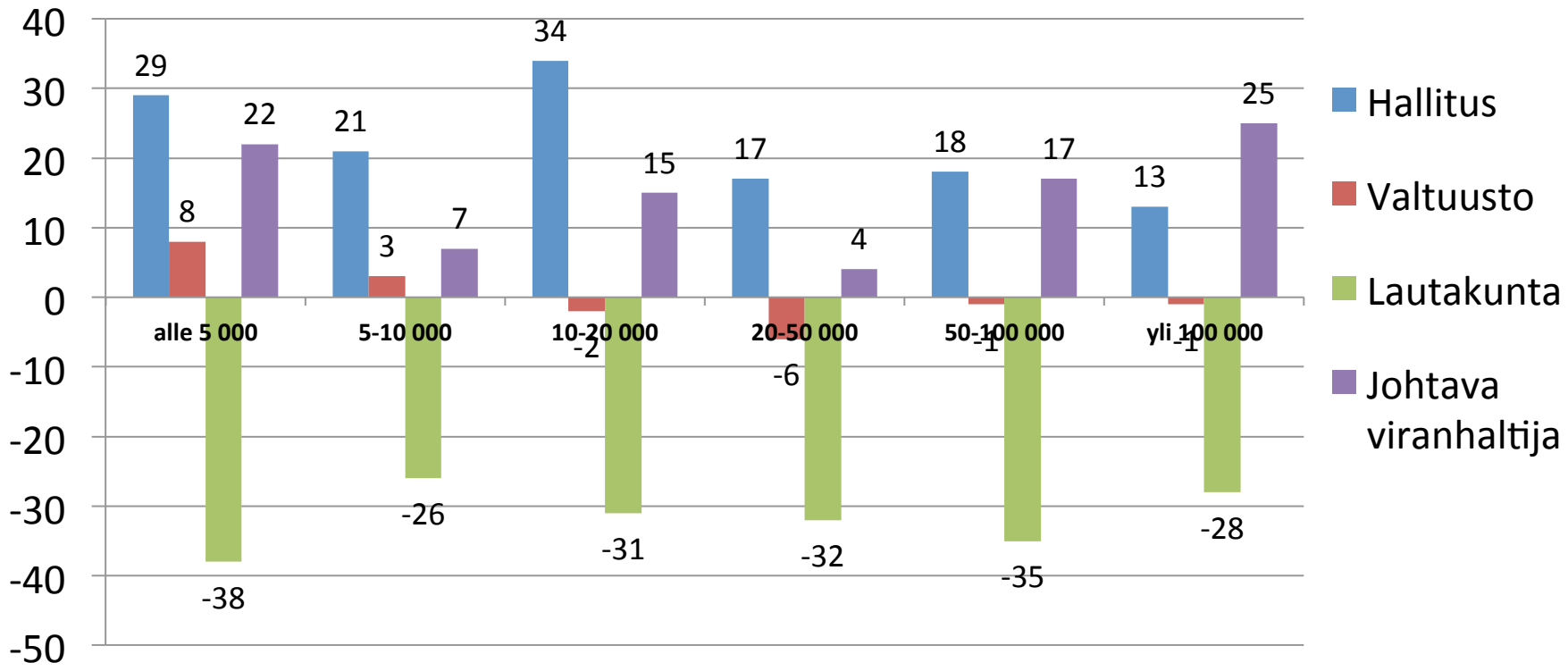

Valtuuston, hallituksen ja lautakuntien vaikutusvalta valtuutettujen, hallituksen jäsenten ja lautakuntajäsenten silmin. Kaikki ARTTU2-kunnat, n=1545-1560

Valtuutetut ja hallituksen jäsenet arvioivat lautakuntien vaikutusvaltaa myönteisemmin kuin lautakuntajäsenet itse. Lautakuntajäsenet kokevat varsinkin valtuuston, mutta myös hallituksen, vaikutusvallan suuremaksi kuin valtuutetut ja hallituksen jäsenet itse.

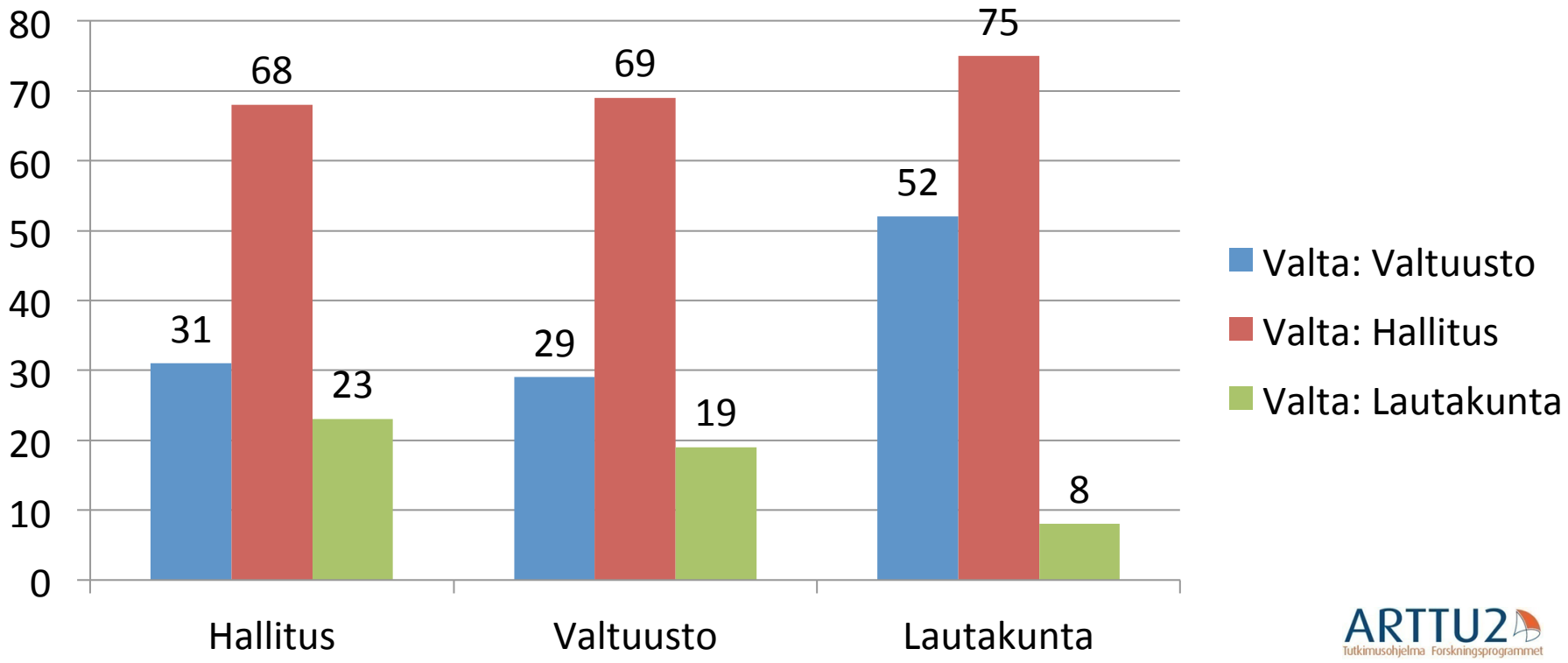

Vaikutusvaltaindeksi SINÄ ITSE

%-osuus vastaajista, jolla kokee olevansa suurta vaikutusvaltaa kunnan poliittisessa päätöksenteossa (n = 1 550-1567), kuntakohtaiset tulokset

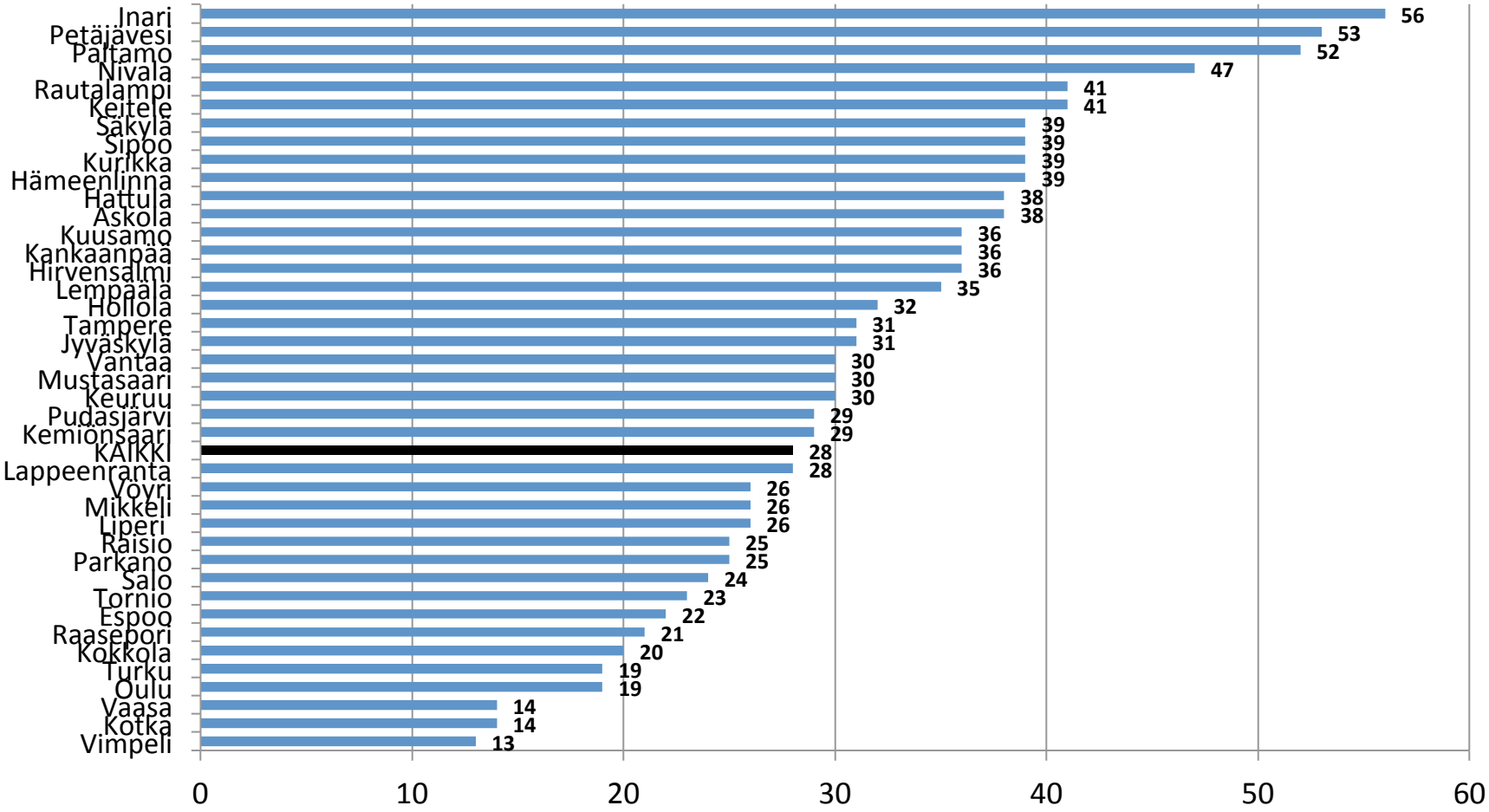

Valtarakenne: Henkilöiden, luottamuselinten ja ulkopuolisten vaikutusvalta kuntakokoluokittain.

Indeksikeskiarvot min. -100, maks. +100, n = 1 555-1 555.

Ulkopuolisten toimijoiden vaikutusvalta koetaan keskimäärin vähäiseksi. Johtavien viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden asema korostuu varsinkin yli 100 000 asukkaan kunnissa.

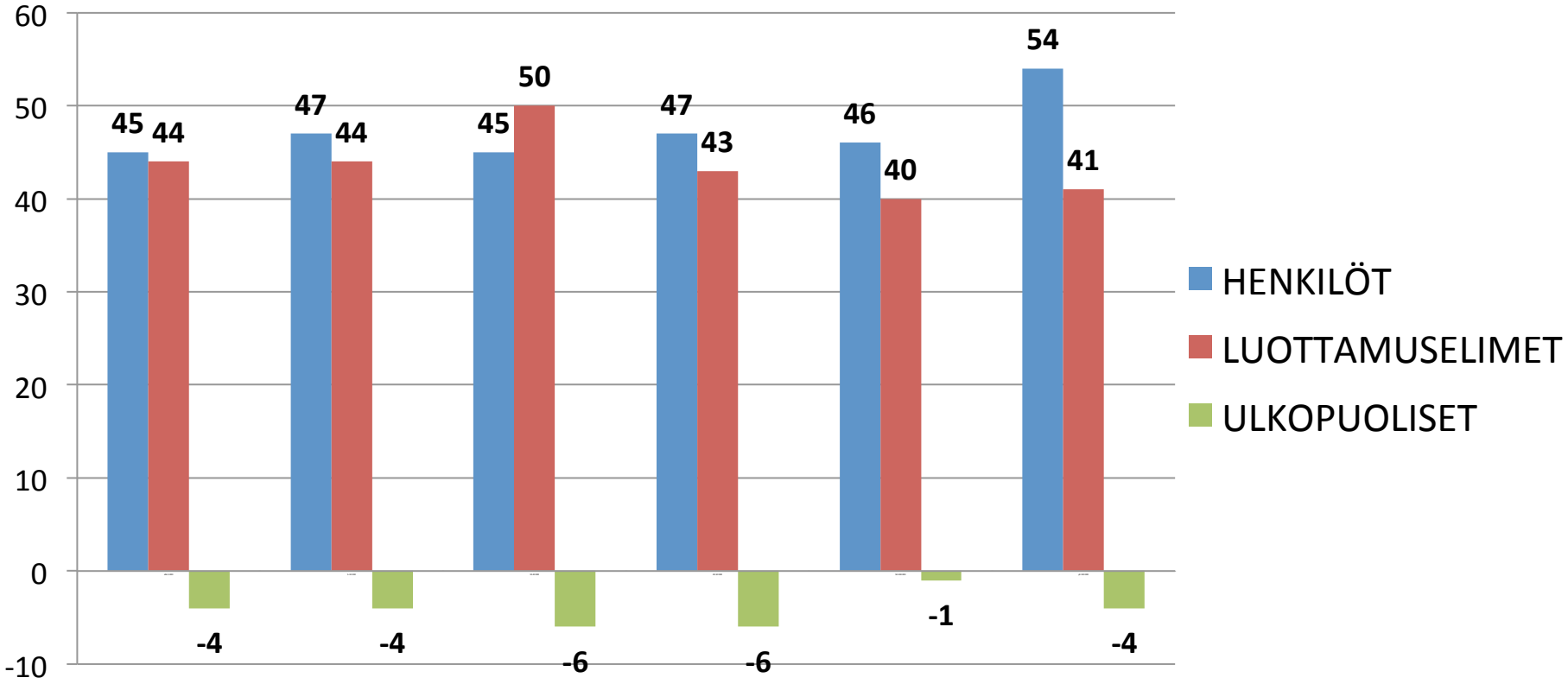

Valtarakenne ARTTU2-kunnissa
Henkilöt vs luottamuselimet

Henkilöt-indeksi (hallituksen pj, valtuuston pj, kunnanjohtaja, muut johtavat viranhaltijat), keskiarvo asteikolla -100/+100
Luottamuselimet-indeksi (valtuusto, hallitus, lautakunnat), keskiarvo asteikolla -100/+100

		Luottamuselimet (keskiarvo 43)	
		Luottamuselinten vaikutusvalta keskiarvoa **pienempi**	Luottamuselinten vaikutusvalta keskiarvoa **suurempi**
Henkilöt **(keskiarvo 48)**	Henkilöiden vaikutusvalta keskiarvoa **pienempi**	Hirvensalmi, Kemiönsaari, Keuruu, Kokkola, Kotka, Mikkeli, Oulu, Parkano, Petäjävesi, Raisio, Salo, Vaasa	Askola, Inari, Jyväskylä, Kurikka, Kuusamo, Liperi, Mustasaari, Tornio, Vöyri
	Henkilöiden vaikutusvalta keskiarvoa **suurempi**	Espoo, Kankaanpää, Paltamo, Säkylä, Turku, Vantaa, Vimpeli	Hattula, Hollola, Hämeenlinna, Keitele, Lappeenranta, Lempäälä, Nivala, Pudasjärvi, Raasepori, Rautalampi, Sipoo, Tampere

Yhteenveto: Vaikutusvalta ja valtarakenteet

- Kokemus siitä, että itse pystyy vaikuttamaan kunnan päätöksentekoon on yhteydessä asemaan, kokemukseen ja tehtävien lukumäärään, mutta myös paikalliseen päätöksentekokulttuuriin
- Kuntalaisten ja henkilöstön asema poliittisessa päätöksenteossa arvioidaan erittäin heikoksi
- Valta on aina jossain muualla? Eri toimielinten jäsenten kuva oman ja muiden luottamuselinten painoarvosta kunnan päätöksenteossa vaihtelee
- Henkilö- ja luottamusvallan tasapaino vaihtelee merkittävästi kunnittain. Kuntakoko vaikuttaa (henkilöjohtajilla enemmän vaikutusvaltaa), mutta taustalla myös paljon ei-rakenteellisia ilmiöitä

Puolueellisuusindeksi

1 = Kokee, että puolueettomuusvaatimus täyttyy huonosti (vastausvaihtoehdot 1 & 2), 0 = Ei koe ongelmia (vastausvaihtoehdot 3,4 & 5)

Summaindeksi 0-7: mitä korkeampi arvo, sitä enemmän vastaaja epäilee kotikuntansa toimintojen puolueettomuutta.

34. Puolueettomuudella tarkoitetaan, että yksityishenkilöiden, yritysten tai ryhmien erityisintressit eivät saa vaikuttaa siihen, miten asiat ratkaistaan kunnallisessa päätöksenteossa ja viranomaistoiminnassa.
Missä määrin koet, että puolueettomuusvaatimus täyttyy omassa kunnassasi seuraavien toimintojen osalta?

	1 Erittäin huonosti	2	3	4	5 Erittäin hyvin	En osaa sanoa
1 Kaavoitus ja tonttipolitiikka	( )	( )	( )	( )	( )	( )
2 Rakennuslupien myöntäminen	( )	( )	( )	( )	( )	( )
3 Ympäristölupien myöntäminen	( )	( )	( )	( )	( )	( )
4 Julkiset hankinnat	( )	( )	( )	( )	( )	( )
5 Virkojen ja toimien täyttäminen	( )	( )	( )	( )	( )	( )
6 Avustusten jakaminen yhdistyksille ja ryhmille	( )	( )	( )	( )	( )	( )
7 Kunnan eri keskusten välillä	( )	( )	( )	( )	( )	( )

Täyttyykö puolueettomuusvaatimus kunnan toiminnassa?

Osuus (%) vastaajista, joka epäilee puolueettomuus-vaatimuksen täyttymistä (N = 1578)

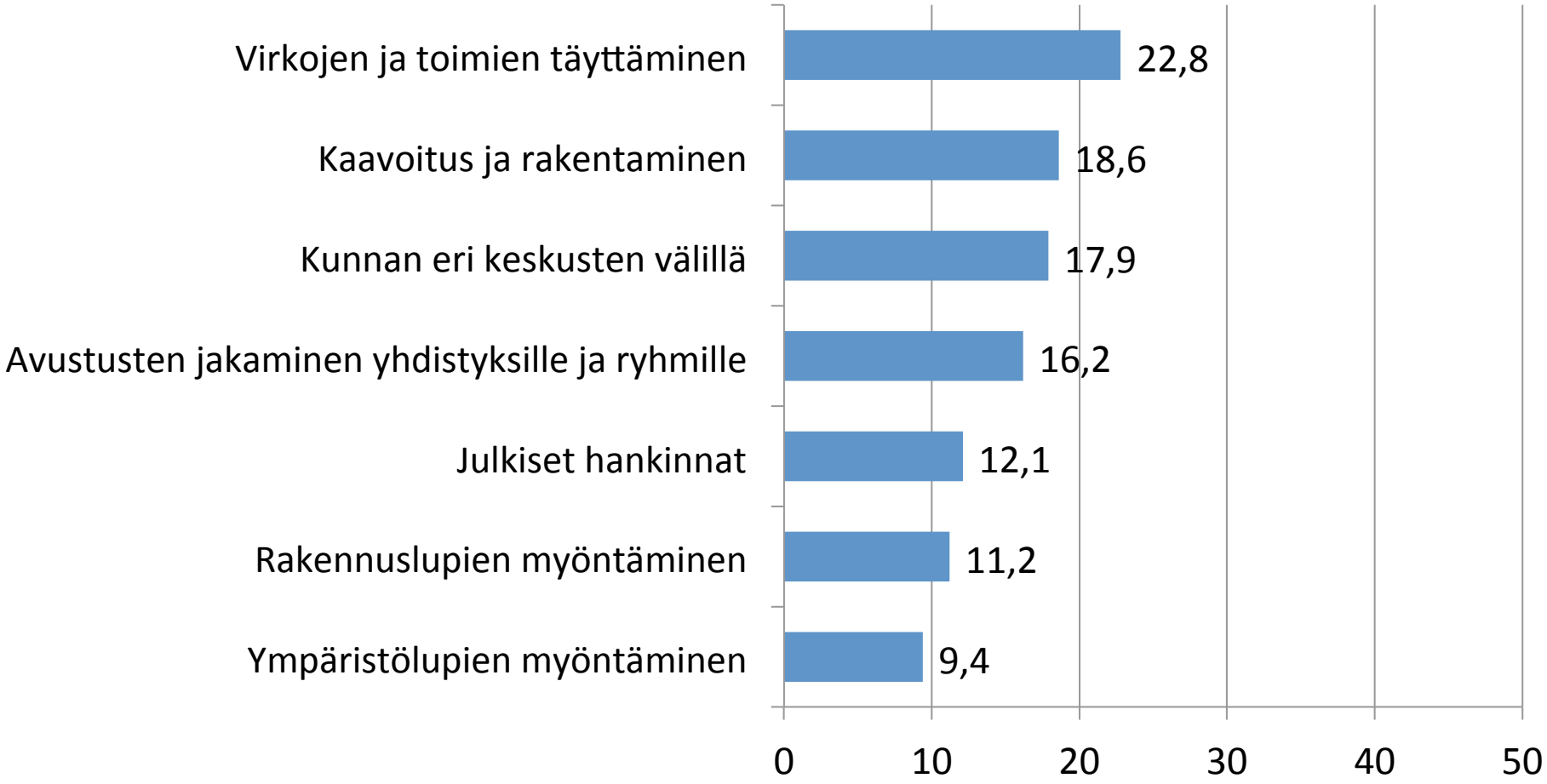

Puolueellisuusindeksi vastaajan puolueen mukaan (n = 1367)

Indeksikeskiarvo asteikolla 0-7: mitä korkeampi luku, sitä enemmän vastaajat epäilevät kunnan toiminnan puolueettomuutta

Perussuomalaisten, paikallisten sitoutumattomien ryhmien sekä Vasemmistoliiton päättäjät epäilevät eniten kunnan toiminnan puolueettomuutta. RKP:n ja Keskustan päättäjät luottavat eniten toiminnan puolueettomuuteen.

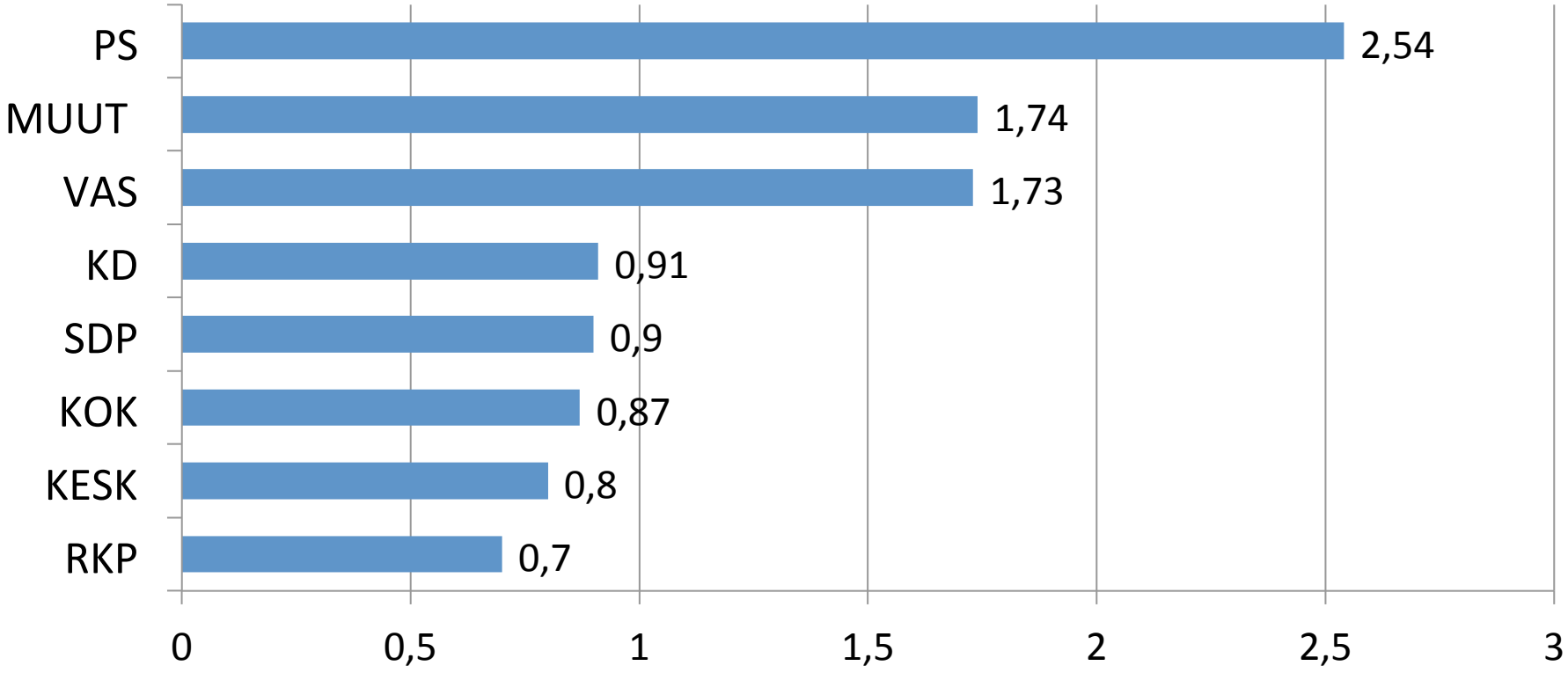

Puolueellisuusindeksi kunnittain

Indeksikeskiarvo asteikolla 0-7: mitä korkeampi luku, sitä enemmän vastaajat epäilevät kunnan toiminnan puolueettomuutta.

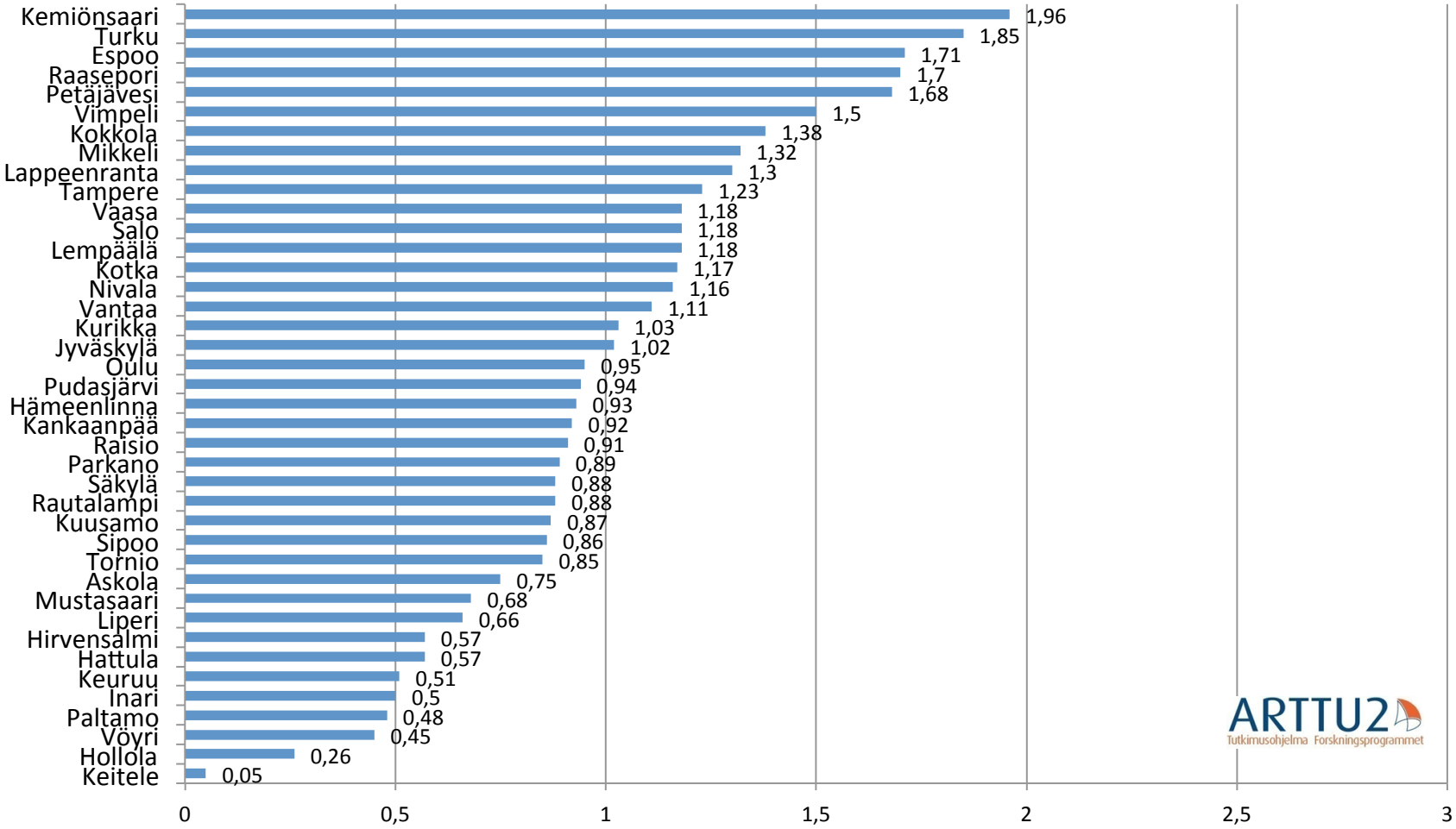

Kokemus poliittisen järjestelmän epäoikeudenmukaisuudesta (puolueellisuusindeksi) on yhteydessä kokemukseen omasta ja luottamuselinten heikosta asemasta kunnan valtarakenteessa. Korrelaatiot (Pearson's), n = 1551-1568

	Puolueellisuus-indeksi	Valta: Sinä itse	Valta: Henkilöt	Valta: Luottamus-elimet
Valta: Sinä itse	-,302** ,000 N = 1552			
Valta: Henkilöt	-,037 ,146 N=1569	,163** ,000 N=1551		
Valta: Luottamus-elimet	-,335** ,000 N = 1571	,326** ,000 N=1551	,249** ,000 N=1568	
Valta: Ulkopuoliset	-,051* ,045 N=1569	,166** ,000 N=1552	,289** ,000 N=1568	,198** ,000 N=1568

Kuntalaisten ja päättäjien kuva päätöksenteosta on yhteneväinen

Kunnissa, joissa kuntalaisten luottamus poliittiseen päätöksentekoon on korkeaa, harva luottamushenkilö epäilee kunnan toiminnan puolueettomuutta (korrelaatio kuntalaisten luottamusindeksi KUTU2015 (myönteinen asteikko) & päättäjien puolueellisuusindeksi PATU2015 (kielteinen asteikko). Korrelaatio -,502** (n=40) *Kuntaliitos 2000-2015*

		Päättäjät (Päättäjätutkimus 2015) (indeksi 0-7, keskiarvo 1,0)	
		Keskimääräistä useampi päättäjä **epäilee** kunnan toiminnan puolueettomuutta	Keskimääräistä useampi päättäjä **uskoo** kunnan toiminnan puolueettomuuteen
Kuntalaiset (kuntalais-tutkimus 2015) (Indeksi 1-5, keskiarvo 2,9)	Kuntalaisten luottamus päätöksen-tekoon keskimääräistä **heikompi**	*Jyväskylä*, *Kemiönsaari*, *Kokkola*, Kotka, Kurikka, *Lappeenranta, Raasepori, Salo*, Tampere, Turku, Vantaa, Vimpeli	Askola, *Hämeenlinna*, Liperi, *Oulu*, Pudasjärvi, Tornio, *Vöyri*
	Kuntalaisten luottamus päätöksen-tekoon keskimääräistä **vahvempi**	Espoo, Lempäälä, *Mikkeli,* Nivala, Petäjävesi, *Vaasa*	Hattula, Hirvensalmi, Hollola, Inari, Kankaanpää, Keitele, Keuruu, Kuusamo, Mustasaari, Paltamo, Parkano, Raisio, Rautalampi, Sipoo, Säkylä

Yhteenveto: Puolueettomuus ja puolueellisuus

- Valtaosa luottamushenkilöistä kokee, että puolueettomuusvaatimus täytyy oman kunnan toiminnoissa
- Kokemukset siitä, että puolueettomuusvaatimus ei täyty yhteydessä sekä henkilöominaisuuksiin (puolue, asema) että rakenteellisiin tekijöihin (kuntaliitoskunta, sitoutumattomat ryhmät)
- Henkilö, joka epäilee puolueettomuusvaatimuksen täyttymistä, epäilee myös luottamuselinten mahdollisuutta saada äänensä kuuluviin
- Päättäjien epäluottamus on yhteydessä kuntalaisten epäluottamukseen

Viisi ikuisuuskysymystä

- Kuntalaisten itsehallinto
- Poliittisen järjestelmän legitimiteetti
- Päätöksentekokoneiston toimintakyky
- Vähemmistöryhmien asema poliittisessa päätöksenteossa
- Paikallinen poliittinen kulttuuri